

Оксана Хабло

кандидатка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3923-275X>
hokana@ukr.net

УДК 343.13

НАБУТТЯ СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У РАЗІ НЕМОЖЛИВОСТІ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ВРУЧЕННЯ ПИСЬМОВОГО ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

АНОТАЦІЯ. Повідомлення про підозру має визначальне значення як для кримінального провадження загалом, так і для особи, яка набуває статусу підозрюваного, зокрема. Аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) свідчить про відсутність чіткої й однозначної позиції законодавця при регулюванні порядку набуття статусу підозрюваного особою, яка не з'являється за викликом для вручення повідомлення про підозру.

Метою статті є комплексний аналіз кримінального процесуального законодавства, наукових підходів, прецедентної практики Європейського суду з прав людини та вітчизняної правозастосовної практики щодо набуття статусу підозрюваного особами, яким не можливо безпосередньо вручити письмове повідомлення про підозру.

У частині 1 ст. 278 КПК України визначено, що у разі неможливості вручення повідомлення про підозру у день його складання, воно здійснюється у спосіб, передбачений для вручення повідомлень. Буквальне тлумачення цієї норми дає змогу стверджувати, що у випадку неможливості безпосереднього вручення письмового повідомлення про підозру, воно здійснюється за правилами виклику у кримінальному провадженні (через надіслання поштою, електронною поштою, вручення під розписку дорослому члену сім'ї тощо). Повідомлення про підозру у порядку, передбаченому для здійснення викликів, не дає змоги в повному обсязі виконати вимоги кримінального процесуального законодавства (зокрема, щодо повідомлення прав підозрюваному та їх роз'яснення) і не відповідає принципу верховенства права, складовою якого є вимога правової визначеності моменту набуття особою статусу підозрюваного. Процедура "заочного повідомлення про підозру" є необхідною у разі здійснення спеціального досудового розслідування, коли кримінальне провадження здійснюється за відсутності підозрюваного. Особа може набути статусу підозрюваного без безпосереднього вручення такого процесуального документа,

© Оксана Хабло, 2021

лише у разі, якщо це не можливо здійснити через невстановлення її місцезнаходження. Необхідність заочного повідомлення про підозру у цьому випадку обумовлена потребою оголошення особи в розшук, що не можна здійснити без надання їй статусу підозрюваного.

Перехід від загального до особливого (заочного) порядку набуття статусу підозрюваного може відбуватися лише у виняткових випадках за наявності вагомих для цього підстав, що обумовлено конкуренцією публічних і приватних інтересів у кримінальному провадженні. Неможливість безпосереднього вручення повідомлення про підозру обумовлена як відсутністю особи за місцем проживання і відсутністю відомостей про її місцезнаходження, так і неявкою особи на виклик у разі її перебування за кордоном чи на тимчасово окупованій території України.

Ключові слова: повідомлення про підозру; вручення повідомлення про підозру; підозрюваний; неможливість безпосереднього вручення; здійснення викликів; заочне провадження; розшук особи.

Здійснення повідомлення про підозру має визначальне значення як для кримінального провадження загалом, так і для особи, яка набуває статусу підозрюваного, зокрема. З моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення розпочинається етап притягнення особи до кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу, далі – КПК України¹). Повідомлення про підозру персоніфікує кримінальне провадження, адже з цього моменту у ньому з'являється центральна процесуальна фігура стадії досудового розслідування – підозрюваний. Набуття особою статусу підозрюваного суттєво змінює її процесуальне становище. Адже лише щодо підозрюваного застосовуються запобіжні заходи (зокрема і тримання під вартою), відсторонення від посади чи оголошення в розшук. Окрім цього, у підозрюваного з'являється право на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту, тобто виникає можливість реалізації функції захисту. Слід також враховувати і те, що повідомлення про підозру встановлює межі, у яких досудове розслідування буде закінчено та направлено до суду.

Враховуючи фундаментальність інституту повідомлення про підозру, законодавець має приділяти особливу увагу регулюванню процесуального порядку набуття особою статусу підозрюваного. Так, повідомленню про підозру присвячена глава 22 КПК України, яка складається з таких статей: “Випадки повідомлення про підозру” (ст. 276); “Зміст письмового повідомлення про підозру” (ст. 277); “Вручення письмового повідомлення про підозру” (ст. 278) та “Зміна повідомлення про підозру” (ст. 279). Утім, аналіз вказаних норм свідчить про відсутність чіткої та однозначної позиції законодавця щодо регулювання порядку набуття статусу підозрюваного особою, якій не можливо вручити письмове повідомлення

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (дата звернення: 13.09.2021).

про підозру безпосередньо (як унаслідок її неявки за викликом, так і через невстановлення місцезнаходження).

Така законодавча регламентація призводить до проблем правозастосування. Зокрема, відомі випадки відмови Вищої ради правосуддя у задоволенні клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку ненабуттям особою статусу підозрюваного через неналежне вручення письмового повідомлення про підозру. Хоча, на думку прокурорів, які зверталися з відповідним клопотанням, підозра була вручена належним чином – через надсилання поштового відправлення за відповідною адресою місця реєстрації та проживання².

Отже, проблеми набуття статусу підозрюваного у разі неможливості безпосереднього вручення письмового повідомлення про підозру потребує дослідження та вироблення єдиного науково обґрунтованого підходу до її вирішення.

Повідомлення про підозру як інститут кримінального процесуального права був предметом дослідження таких учених: Ю. Аленін, І. Гловюк, Н. Глинська, О. Капліна, Л. Лобойко, В. Михайленко, В. Нор, Ю. Сухов, В. Тертишник, Л. Удалова, О. Фараон, О. Шило, М. Шевчук, О. Яновська. Увага вчених здебільшого зверталася на обґрунтованість підозри, її сутність і значення у кримінальному провадженні, особливості повідомлення про підозру окремих категорій осіб. Утім, проблема набуття статусу підозрюваного у разі неможливості безпосереднього вручення письмового повідомлення про підозру не отримала належної уваги як науковців, так і законодавця, що зумовило різну правозастосовну практику стосовно цього питання.

Метою дослідження є комплексний аналіз кримінального процесуального законодавства, наукових підходів, прецедентної практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та вітчизняної правозастосовної практики щодо набуття статусу підозрюваного особами, яким не можливо безпосередньо вручити письмове повідомлення про підозру.

Повідомлення про підозру є комплексним кримінальним процесуальним актом. Так, у Постанові Великої Палати Верховного Суду вказано, що

процедуру здійснення повідомлення особі про підозру можна умовно поділити на такі етапи: 1) етап прийняття рішення щодо необхідності здійснення особі повідомлення про підозру <...>; 2) етап об'єктивації/ вираження сформованого внутрішнього волевиявлення уповноваженої посадової особи щодо прийнятого рішення в зовнішню форму <...>; 3) етап доведення інформації до відома адресата, щодо якого прийняте рішення про повідомлення про підозру, шляхом безпосереднього вру-

² Ухвала Вищої ради правосуддя від 1 вересня 2020 р. № 2517/0/15-20 <<https://hcj.gov.ua/doc/doc/4141>> (дата звернення: 13.09.2021).

чення його тексту особі згідно зі статтею 278 КПК України. На цьому етапі відбувається також повідомлення прав підозрюваному, а в разі якщо підозрюваний висловить відповідне прохання, то йому зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав (частина третя статті 276 КПК України)³.

Варто зауважити, що етап доведення інформації до відома адресата (вручення письмового повідомлення про підозру), зі свого боку, також є комплексним. Аналіз КПК України дає змогу виокремити систему таких процесуальних дій, які необхідно здійснити під час вручення письмового повідомлення про підозру: встановлення точного місцезнаходження особи та її виклик (ст. 135); безпосереднє вручення процесуального документа (ч. 1 ст. 278); повідомлення підозрюваному про його процесуальні права (ч. 2 ст. 276); на прохання підозрюваного детальне роз'яснення прав підозрюваного (ч. 3 ст. 276); отримання розписки про вручення повідомлення про підозру та роз'яснення прав підозрюваного; внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 4 ст. 278).

Це загальний порядок вручення повідомлення про підозру, який застосовується у разі, якщо місцезнаходження особи відоме і вона з'явилася за викликом для проведення процесуальної дії – повідомлення про підозру.

Утім, у слідчого, дізнавача чи прокурора не завжди є можливість безпосередньо вручити особі письмове повідомлення про підозру. Це може бути як у випадках, коли під час досудового розслідування особа навмисно не з'являється на виклик для отримання повідомлення про підозру, так і у випадках, коли викликати особу для повідомлення підозри не можливо внаслідок невстановлення її місцезнаходження або перебування на тимчасово окупованій території України.

Водночас варто відзначити, що повідомлення про підозру є обов'язковим етапом досудового розслідування, від якого залежить рух кримінального провадження. Адже відсутність підозрюваного у кримінальному провадженні не дає змоги ні оголосити особу у розшук (лише підозрюваного можна оголошувати у розшук), ні здійснювати спеціальне досудове розслідування (*in absentia*), ні зупинити кримінальне провадження. Це може призвести до того, що зі впливом визначених законом строків досудового розслідування кримінальне провадження буде закрито відповідно до положень абзацу 2 п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, що ставить під сумнів досягнення завдань кримінального провадження, можливість

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 р. у справі № 536/2475/14-к <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86365236>> (дата звернення: 13.09.2021).

реалізації принципу невідворотності покарання та забезпечення права на справедливий суд.

У зв'язку з наведеним у КПК України передбачено особливий порядок набуття статусу підозрюваного у випадках, коли повідомлення про підозру не можливо безпосередньо вручити особі, щодо якої воно складено.

Так, у ч. 1 ст. 278 КПК України визначено, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень⁴. Утім, таке законодавче формулювання не відповідає принципу юридичної визначеності та чіткості, що зумовлює проблеми застосування цього положення. Адже неоднозначно тлумачаться як науковцями, так і практиками фрази щодо “вручається в день його складення”, “у спосіб, передбачений для вручення повідомлень”, “неможливості такого вручення”.

Щодо вручення письмового повідомлення про підозру в день його складення, то варто зауважити, що як у Постанові Великої Палати Верховного Суду у справі № 536/2475/14-к, так і в Окремій думці суддів у цій справі чітко прослідковується розрізнення складення процесуального документа повідомлення про підозру та його підписання чи погодження. Зокрема, у Постанові Великої Палати Верховного Суду відзначається, що етап об'єктивації сформованого внутрішнього волевиявлення уповноваженої посадової особи щодо прийнятого рішення в зовнішню форму здійснюється шляхом складання тексту повідомлення про підозру відповідно до вимог, передбачених статтею 277 КПК України, та його підписання⁵. А в Окремій думці зауважується, що

письмове повідомлення про підозру являє собою комплекс дій, що охоплюють процедуру здійснення повідомлення про підозру і включає в себе такі етапи як 1) складення письмового повідомлення про підозру; 2) підписання письмового повідомлення про підозру; 3) вручення письмового повідомлення про підозру; 4) роз'яснення змісту підозри та процесуальних прав підозрюваній особі⁶.

Таким чином, виникає запитання щодо моменту вручення письмового повідомлення про підозру. Адже день складання цього процесуального документа (як вказано у ч. 1 ст. 278 КПК України) і день його підписання або погодження уповноваженою на те особою можуть бути різними. Відповідь на це запитання залежить від суб'єкта складення тексту пові-

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

⁵ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 р. у справі № 536/2475/14-к (н 3).

⁶ Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 р. у справі № 536/2475/14-к <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86468688>> (дата звернення: 13.09.2021).

домлення про підозру. Адже, якщо письмове повідомлення про підозру складає слідчий чи дізнавач, то таке рішення має бути погоджене у прокурора. Тому очевидно, що письмове повідомлення про підозру має бути вручено не в день його складення та підписання слідчим чи дізнавачем, а в день його погодження у прокурора, тобто тоді, коли цей процесуальний документ буде мати усі реквізити, визначені КПК України. Окрім цього, слід враховувати, що не кожне повідомлення, складене слідчим чи дізнавачем, буде погоджене процесуальним керівником. Очевидно, що в цьому випадку при визначенні моменту повідомлення про підозру більш правильним буде врахування моменту прийняття рішення та його погодження, а не складання процесуального документа.

Однак найбільше питань правозастосування виникає щодо формулювання у ч. 1 ст. 278 КПК України положення про те, що у разі неможливості вручення повідомлення про підозру у день його складання, воно здійснюється “у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень”. Зокрема, це положення відсилає нас до норм глави 6 КПК України (статті 111–112), яка регламентує процесуальну форму повідомлень у кримінальному провадженні. При цьому в ч. 3 ст. 111 КПК України, зі свого боку, вказано, що повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у порядку, передбаченому главою 11 КПК України. А ця глава містить ст. 135 КПК України, що вже безпосередньо визначає порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні.

Тобто наведена вище процесуальна форма повідомлення про підозру, у разі неможливості його безпосереднього вручення, регламентується за допомогою подвійного відсилання. Адже положення, які регламентують повідомлення про підозру, містять відсилочну норму до норм, які визначають порядок повідомлень у кримінальному провадженні (глава 6 КПК України), а норми цієї глави, зі свого боку, відсилають до норм, які визначають порядок здійснення викликів (глава 11 КПК України).

Очевидно, що використання у нормах закону подвійного відсилання не сприяє чіткості розуміння законодавства та створює проблеми правозастосування. І це при тому, що етап повідомлення про підозру має виключно важливе значення для розвитку кримінальних процесуальних правовідносин, руху кримінального провадження та забезпечення реалізації принципу верховенства права.

Буквальне тлумачення положення ч. 1 ст. 278 КПК України дає змогу стверджувати, що у випадку неможливості безпосереднього вручення письмового повідомлення про підозру, воно здійснюється за правилом виклику у кримінальному провадженні, зокрема через: надіслання поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком; вручення під розписку дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка з нею проживає; вру-

чення житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи (частини 1, 2 ст. 135 КПК України).

Утім, застосування такого порядку повідомлення про підозру є досить суперечливим як на думку науковців, практиків, так і прецедентної практики ЄСПЛ. Зокрема, Н. Глинська, Л. Лобойко та О. Шило відзначають, що

застосування порядку, передбаченого для вручення повідомлень (глави – 6, 11 КПК), кожного разу, коли особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, виявиться тимчасово відсутньою за місцем проживання (тимчасового перебування) <...> чи роботи <...>, нівелює суть інституту повідомлення про підозру й може мати наслідком зловживання слідчими, прокурорами широко витлумаченим ними правом на застосування особливого порядку повідомлення⁷.

Далі вчені зауважують, що

правова регламентація моменту повідомлення про підозру і застосування відповідних норм КПК має узгоджуватися з принципом юридичної визначеності. Реалізації цього принципу важко домогтися в разі вручення повідомлення про підозру під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи, як це передбачено ч. 2 ст. 135 КПК⁸.

Дійсно, надіслання повідомлення про підозру за правилами здійснення виклику не дає змоги визначити момент отримання такого повідомлення особою та, відповідно, момент набуття процесуального статусу підозрюваного, від чого залежить законність подальших процесуальних рішень. Адже саме з моменту набуття статусу підозрюваного слідчий чи прокурор можуть звертатися до суду з клопотанням про обрання щодо особи запобіжного заходу та інших заходів процесуального примусу. Правозастосовній практиці відомі випадки, коли особа не вважає себе підозрюваною, оскільки її особисто повідомлення про підозру не було вручено, і, відповідно, не виконує обов'язки підозрюваного. Водночас, на думку сторони обвинувачення, така особа набула статусу підозрюваного після направлення їй відповідного повідомлення поштою, що дозволяє звертатися до суду з клопотанням про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування тримання

⁷ Н. Глинська, Л. Лобойко, О. Шило, 'Повідомлення про підозру: правомірність застосування порядку, передбаченого КПК для вручення повідомлень' [2017] 45 (1166) Юридичний вісник України 16 листопада.

⁸ Там само.

під вартою, про відсторонення від посади (відсторонення судді від здійснення правосуддя) чи оголошувати особу в розшук.

Окрім цього, з моменту набуття статусу підозрюваного права особи можуть суттєво обмежуватися, тому вона повинна мати можливість реалізовувати своє право на захист. А відсутність визначеності щодо набуття статусу підозрюваного не гарантує можливості реалізації цього права та своєчасного залучення захисника до участі у кримінальному провадженні.

Варто звернути увагу і на те, що у рішенні Великої Палати Верховного Суду вказано:

<...> вручення процесуального документа (повідомлення про підозру), а також повідомлення і роз'яснення (за необхідності) прав підозрюваному є кінцевим етапом, яким завершується процедура здійснення повідомлення про підозру⁹.

І як слушно зауважує з цього приводу О. Капліна,

для того щоб особа ознайомила з змістом підозри, усвідомила її сутність, отримала відповідні роз'яснення та набула процесуального статусу, вона мусить безпосередньо ознайомитися з процесуальним документом, який їй слід вручити “в руки”. Формальне ставлення до цього не досягає мети інституту повідомлення про підозру¹⁰.

Про необхідність безпосереднього вручення повідомлення про підозру свідчить і те, що з моменту набуття статусу підозрюваного розпочинається притягнення особи до кримінальної відповідальності, про що вона повинна знати і розуміти. Адже право знати та розуміти, в чому особа підозрюється, є одним зі складових елементів права на справедливий суд, яке задеклароване у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Зокрема, у п. “а” пп. 3 ст. 6 Конвенції визначено, що кожний обвинувачений має право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього¹¹.

Слід відзначити, що відповідно до практики ЄСПЛ термін “обвинувачення”, який використовується у ст. 6 Конвенції, слід прирівняти до терміна “підозра” в розумінні КПК України. Зокрема, у п. 46 рішення ЄСПЛ у справі “Девеер проти Бельгії” вказано, що “для цілей ч. 1 ст. 6 Конвенції “обвинувачення” (*charge*) може бути визначене як офіційне повідомлен-

⁹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 р. у справі № 536/2475/14-к (н 3).

¹⁰ О Капліна, ‘Повідомлення про підозру: протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту’ (2017) 12 Право України 77.

¹¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004> (дата звернення: 13.09.2021).

ня, надане індивіду компетентним суб'єктом про те, що така особа підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення¹². Такий підхід ЄСПЛ ґрунтується на тому, що під час розгляду справ перевага надається “матеріально-правовій”, а не “формальній” концепції “обвинувачення” (п. 52 рішення у справі “Шабельник проти України”¹³).

Окрім цього,

обов'язок повідомити обвинуваченого про зміст пред'явленого обвинувачення повністю покладається на сторону обвинувачення, і він не може бути дотриманий у пасивний спосіб, шляхом створення інформації без повідомлення про неї стороні захисту (п. 65 рішення у справі “Маточча (Mattocchia) проти Італії”)¹⁴.

Наведене вище дає змогу погодитися з ученими, які стверджують, що

належним суб'єктом висунення такого обвинувачення є лише той суб'єкт, якого держава на це уповноважила, тобто прокурор, слідчий як представники сторони обвинувачення. Саме від них особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, має безпосередньо отримувати інформацію про це та про свої права¹⁵.

Отже, зазначене свідчить про те, що повідомлення про підозру у порядку, передбаченому для здійснення викликів, не дає змоги в повному обсязі виконати вимоги кримінального процесуального законодавства щодо здійснення повідомлення про підозру (зокрема, стосовно повідомлення прав підозрюваному та їх роз'яснення) та не відповідає принципу верховенства права, складовою якого є вимога правової визначеності моменту набуття особою статусу підозрюваного.

Утім, в окремих випадках процедура так званого “заочного повідомлення про підозру” є необхідною для досягнення завдань кримінального провадження. У цьому випадку питання стосується конкуренції публічних і приватних інтересів під час кримінального провадження. Зокрема, Н. Глинська, Л. Лобойко та О. Шило відзначають, що ‘особливий порядок повідомлення про підозру ставить під загрозу приватні інтереси особи, якій повідомляють про підозру’¹⁶. Утім,

¹² Deweer v. Belgium. App. 6903/75. 27.02.1980 <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57469>> (accessed: 13.09.2021).

¹³ Шабельник проти України. Рішення Європейського Суду з прав людини від 19 лютого 2009 р. заява № 16404/03 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457#Text> (дата звернення: 13.09.2021).

¹⁴ Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 р. у справі № 536/2475/14-к (н 6).

¹⁵ Глинська, Лобойко, Шило (н 7).

¹⁶ Там само.

у ситуації, коли особа не просто тимчасово відсутня за місцем проживання, а їй невідомо де знаходиться і коли з'явиться за місцем свого проживання, перевагу над приватними інтересами, забезпечуваними засадами верховенства права і наявністю права на захист, мають публічні інтереси, що полягають у притягненні особи до кримінальної відповідальності¹⁷.

Отже, особливий (заочний, спрощений) порядок набуття статусу підозрюваного (внаслідок направлення відповідного повідомлення поштою) може відбуватися лише за наявності вагомих, а не формальних для цього підстав. Перехід від звичайного до особливого порядку вручення повідомлення про підозру може відбуватися лише у виняткових випадках. Насамперед це стосується спеціального досудового розслідування (*in absentia*), коли кримінальне процесуальне законодавство дозволяє здійснювати кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

Слід зауважити, що у ч. 1 ст. 278 КПК України не конкретизовано випадки, в яких повідомлення про підозру має здійснюватися у спосіб, передбачений для здійснення викликів. У цій нормі вказано, що особливий порядок повідомлення про підозру застосовується у випадку *неможливості* вручення повідомлення про підозру в день його складення. Але причини, з яких повідомлення про підозру не можливо безпосередньо вручити особі, в законодавстві не сформульовані.

У цьому контексті пропонуємо звернути увагу на положення ч. 1 ст. 42 КПК України, де визначено, що

підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень¹⁸.

Тобто особа може набути статусу підозрюваного заочно, без отримання такого процесуального документа особисто, лише у разі, якщо це не можливо здійснити через невстановлення її місцезнаходження. Тому не може бути підставою застосування особливого порядку вручення повідомлення про підозру

факт відсутності особи за місцем проживання у зв'язку з тим, що вона, перебуваючи у відпустці, виїхала на декілька днів до іншого населено-

¹⁷ Глинська, Лобойко, Шило (н 7).

¹⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

го пункту або за кордон і до того ж повідомила слідчого, прокурора про день свого повернення додому¹⁹.

Слід зауважити: надання статусу підозрюваного особі, місцезнаходження якої невідоме, є необхідною умовою для оголошення її в розшук. Зокрема, у ч. 1 ст. 281 КПК України визначено, що

якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного²⁰.

Враховуючи те, що перед оголошенням особи в розшук, вона має набути статусу підозрюваного, а безпосередньо вручити письмове повідомлення про підозру не має можливості, то саме в цьому випадку є необхідність повідомляти про підозру у спосіб, передбачений для здійснення викликів. Тому варто погодитися з твердженням про те, що

нез'явлення особи, що достеменно перебуває в Україні, за викликом слідчого для вручення повідомлення про підозру, навіть у випадку належного повідомлення про такий виклик, або відмова від отримання повідомлення про підозру особою чи уникнення від її вручення не може бути підставою для вручення підозри у спосіб, передбачений для вручення повідомлень²¹.

Наведене свідчить, що здійснення повідомлення про підозру у спосіб, передбачений для здійснення викликів, може застосовуватись лише у випадку невстановлення місцезнаходження особи (внаслідок її переховування від органів досудового розслідування) або в разі перебування на тимчасово окупованій території України чи за межами України, якщо вона не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови належного повідомлення про такий виклик.

Таким чином, "неможливість" безпосереднього вручення повідомлення про підозру обумовлена такими фактами: відсутність особи за місцем проживання та відсутність відомостей про її місцезнаходження; неявка особи на виклик у разі її перебування за кордоном чи на території, яка є тимчасово невідконтрольною України.

¹⁹ Глинська, Лобойко, Шило (н 7).

²⁰ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 1).

²¹ Ю Сухов, 'Повідомлення про підозру особі: аналіз окремих аспектів позиції Великої Палати Верховного Суду щодо спеціальних суб'єктів' (*Судебно-Юридическая газета*) <<https://sud.ua/ru/news/blog/172318-povidomlennya-pro-pidozru-osobi-analiz-okremikh-aspektiv-pozitsiyi-velikoyi-palati-verkhovnogo-sudu-schodo-spetsialnikh-subyektiv>> (дата звернення: 13.09.2021).

Отже, підставами застосування особливого (заочного) порядку вручення повідомлення про підозру мають бути два факти: встановлення відсутності особи за місцем проживання та необхідність оголошення її в розшук.

Якщо ж місцезнаходження особи, якій необхідно повідомити про підозру, відоме і в слідчого, дізнавача чи прокурора є точні відомості про місце проживання, тимчасового перебування чи роботи, то не можна повідомляти про підозру у спосіб, передбачений КПК України для здійснення викликів. У таких випадках, у разі неявки осіб за викликом для вручення повідомлення про підозру, до них слід застосовувати привід. Хоча варто зауважити: у цьому разі проблема полягає в тому, що особа, яка не набула статусу підозрюваного, не має ніякого процесуального статусу у цьому кримінальному провадженні. А тому відповідно до норм КПК України до такої особи не можливо застосувати привід. Утім, вважаємо, що питання потребує законодавчого врегулювання, оскільки саме привід варто застосовувати до осіб, які не з'являються на виклик для вручення повідомлення про підозру. Окрім цього, як слушно зауважує Ю. Сухов,

у разі відмови від безпосереднього отримання повідомлення про підозру особою або залишення нею місця вчинення такої процесуальної дії прокурор/слідчий, відповідно до ч. 6 ст. 104 КПК, повинен засвідчити факт відмови особи від посвідчення отримання повідомлення, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності чи відмови від підпису – понятих²².

Висновки. Повідомлення особи про підозру у порядку, передбаченому для здійснення викликів, не дає змоги в повному обсязі виконати вимоги кримінального процесуального законодавства щодо здійснення повідомлення про підозру та не відповідає принципу верховенства права. Перехід від загального до особливого (заочного) порядку набуття статусу підозрюваного може відбуватися лише у виняткових випадках за наявності вагомих для цього підстав, що обумовлено конкуренцією публічних і приватних інтересів у кримінальному провадженні. Неможливість безпосереднього вручення повідомлення про підозру обумовлена як відсутністю особи за місцем проживання і відсутністю відомостей про її місцезнаходження, так і неявкою особи на виклик у разі її перебування за кордоном чи на тимчасово окупованій території України.

У статті викладається наукове тлумачення норм, які регламентують процесуальний порядок повідомлення про підозру у разі неможливості

²² Сухов (н 21).

безпосереднього вручення цього процесуального документа. Утім, остаточну крапку у вирішенні цієї правової проблеми має поставити Верховний Суд. Адже будь-які сумніви у законності набуття статусу підозрюваного зумовлює визнання цього акта юридично нікчемним, що, зі свого боку, призводить до ненабуття особою статусу підозрюваного та до незаконності вчинення всіх подальших слідчих (розшукових) дій за його участю у відповідному статусі.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Kaplina O, 'Povidomlennia pro pidozru: protystoiannya pravovikh pozytsii storin obvynuvachennia ta zakhystu' (2017) 12 Pravo Ukrainy 74–81 (in Ukrainian).

Newspaper articles

2. Hlynska N, Loboiko L, Shylo O, 'Povidomlennia pro pidozru: pravomirnist zastosuvannia poriadku, peredbachenoho KPK dlia vruchennia povidomlen' [2017] 45 (1166) Yurydychnyi visnyk Ukrainy (in Ukrainian).

Websites

3. Sukhov U, 'Povidomlennia pro pidozru osobi: analiz okremykh aspektiv pozytsiiv Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu shchodo spetsialnykh subiektiv' (*Sudebno-Yurydycheskaya hazeta*) <<https://sud.ua/ru/news/blog/172318-povidomlennia-pro-pidozru-osobi-analiz-okremikh-aspektiv-pozitsiiv-velikoyi-palati-verkhovnoho-sudu-schodo-spetsialnykh-subiektiv>> (accessed: 13.09.2021) (in Ukrainian).

Oksana Khablo

ACQUISITION OF THE STATUS OF A SUSPECT IF SERVICE OF WRITTEN NOTICE OF SUSPICION IS IMPOSSIBLE

ABSTRACT. Informing a person of a suspicion is of crucial importance for criminal proceedings in general as well as for a person who acquires the status of a suspect. Analysis of norms of Criminal Procedural Code of Ukraine indicates the lack of accurate and explicit position of a legislator concerning the procedure of acquisition of the status of a suspect by a person who does not show up when summoned to service a notice of suspicion.

The aim of this research is a complex analysis of criminal procedure law, scientific approaches and law enforcement practice of acquisition of the status of a suspect by people who cannot be personally serviced a notice of suspicion.

In Part 1 article 278 of Criminal Procedural Code of Ukraine it is stated that if it is impossible to service a notice of suspicion on the day of its issue, it is done in the way provided for servicing notices. Literal interpretation of this norm allows to assert that if it is impossible to service a written notice of suspicion, it is done according to the rules of summoning in criminal proceedings (by sending via post, e-mail, serving it to a grown-up

Оксана Хабло

family member against receipt etc.). Informing of a suspicion according to the procedure provided for summoning does not allow to meet the requirements of criminal procedure law completely (in particular when it comes to informing the person of their rights and their explanation) and does not comply with the rule of law whose element is a requirement to identify the moment of acquisition of the status of suspicion by a person. The procedure of “informing a person about a suspicion by default” is obligatory for a special pre-trial investigation when criminal proceedings are carried out without the suspect being present. The person can acquire the status of a suspect without being served such a procedural document only if it impossible to locate the person. Necessity of informing of a suspicion in absentia is determined by the need to put out a BOLO on the person, which is impossible to do without granting them the status of a suspect.

Transition from general to special (in absentia) procedure of acquisition of the status of a suspect can only take place in exceptional situations if there are serious grounds for that caused by competition of public and personal interests in criminal proceedings. Impossibility of personal serving a notice of suspicion is determined by absence of the person at their address and lack of information of their whereabouts and by failing to come after being summoned because of being abroad or on the temporary occupied territories of Ukraine.

KEYWORDS: informing of a suspicion; serving a notice of suspicion; a suspect; impossibility of serving a notice personally; summoning; proceedings in absentia.